

Kazahsztán krízis után 2.

A kazah New Deal

Kazakhstan After the Crisis 2.

The Kazakh New Deal

VASA LÁSZLÓ

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Vasa László, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.23>

Összefoglalás: A 2022. év eleji kazahsztáni erőszakos megmozdulások nem csupán az eliten belüli konfliktusra világítottak rá, hanem felszínre hozták a társadalom jelentős csoportjainak frusztráltságát, amely rövid távon a Covid alatt kialakult gazdasági helyzetre (csökkenő életszínvonal, áremelkedés, árfolyamgyengülés), hosszabb távon a politikai állapotokkal való elégedetlenségre, a bejelentett reformok elmaradására vezethető vissza. Tokajev elnök felismerte, hogy az események külső segítséggel történt pacifikálása már rövid távon sem elegendő a béke fenntartásához, ezért új nemzeti reformprogramot jelentett be, amely a politikai intézményeken kívül kiterjed a gazdaságra és egyes átláthatósági és összeférhetetlenségi kérdésekre is.

Kulcsszavak: Kazahsztán, Tokajev, nemzeti reformprogram

Abstract: *The violent riots in Kazakhstan in early 2022 not only highlighted the conflict within the governing elite, but also exposed the frustration of significant groups in society, which can be traced back to the worsening economic situation under COVID in the short term (declining living standards, rising prices, weakening local currency) and on the dissatisfaction with the political situation and the lack of announced reforms in the longer term. President Tokayev recognized that the pacification of events with external assistance was no longer sufficient to maintain peace in the short term, and announced a new National Reform Program, covering not only political institutions but also the economy and some issues of transparency and conflict of interests.*

Keywords: *Kazakhstan, President Tokayev, National Reform Program*

BEVEZETÉS

A 2022. januári, erőszakba torkolló és halálos áldozatokat követelő Kazahsztáni tüntetések és zavargások erőteljesen felszínre hozták a lakosság elégedetlenségét. Az erőszakot néhány napon belül sikerült – külső, szövetséges támogatással – elfojtani, azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az új társadalmi szerződés megkötéséhez jelentős és látványos reformokra van szükség. Elemzésemben bemutatom Tokajev elnök korábbi (első rész) és a március 16-án bejelentett (második rész) reformjait, feltárva egyben azt a kontextust, amelyben ezek értelmezhetővé és értekelhetővé válnak.

A 2019–2021-es, Tokajev hivatalba lépése óta eltelt időszakot az elnöki hatalom formális átvétele jellemezte. A korábbi elnök, Nurszultán Nazarbajev továbbra is gyakorolta azonban a hatalmat azáltal, hogy a Mazsiliszben (a kazah alsóházban) többséggel rendelkező és kormányon lévő Nur Otan Párt elnöke maradt, illetve a Nemzetbiztonsági Tanács – a kulcsfontosságú politikai döntések felett

tényleges vétójoggal rendelkező alkotmányos testület – élethosszig tartó elnökeként, a nemzet vezetőjeként (Elbaszi) és tiszteletbeli szenátorként jelentős befolyása volt a kormányzásra és az állami stratégiai ügyekre.

Legutóbbi elemzésemet azzal zártam, hogy „harminc évvel a függetlenség után új szakasz kezdődik Kazahsztán történelmében. Az idő eldönti, hogy ez csupán a politikai és gazdasági érdekcsoportok lecserélésére redukálódik, vagy az ország rendszerszintű átalakulásához vezet”. Az alábbiakban bemutatott reformok a rendszerszintű átalakítás előhírnökei, az azt szolgáló korrekt kezdeményezések azonban korántsem teljeskörűek.

A TOKAJEV-IDŐSZAK REFORMKÍSÉRLETEI 2020–21-BEN

A Tokajev által kezdeményezett politikai és közigazgatási reformok *első* hulláma 2019-ben többnyire szimbolikus vagy látszatintézkedések voltak. Jellemző példája a [Nemzeti Közbizalmi Tanács](#), amely 2019 közepén jött létre, hogy a civil társadalmat szorosabban bevonják a politikai döntéshozatalba. A Tanács az akadémiai szféra, a civil társadalom és a politikai pártok képviselőit tömöríti, és munkacsoportjai a reformötletek és megvitatásuk fontos generátorának bizonyultak, maga az elnök is többször ezeken az üléseken jelentette be reformjait. A kormány büszkén kommunikálta, hogy a tanácson keresztül legalább tíz törvénytervezethez biztosították a civil társadalom közreműködését. Ezzel szemben a valódi döntéshozatalban való civil részvétel mértéke mindig is nagyon korlátozott volt. Ráadásul a tanácsot több tag is elhagyta, mert elégedetlenek voltak a túlnyomórészt ceremoniális működéssel. Több más intézményt is létrehoztak a reformfolyamat támogatására: a [Stratégiai Tervezési és Reform Ügynökséget](#), a [Versenyvédelmi és Versenyösztönzési Ügynökséget](#), valamint a [Reformok Legfelsőbb Tanácsa nevű szervezetet](#).

Mindazonáltal több kisebb, előremutató [kezdeményezés](#) is született, amelyek azonban nem tekinthetők strukturális reformoknak. A gyülekezési törvényt úgy módosították, hogy a békés gyűlésekhez csak az illetékes hatóságokat kell értesíteni, előzetes engedélyezési eljárás nélkül. Óvatosan bár, de hozzányúltak a pártalapítási szabályokhoz is, a politikai pártok alapítási küszöbét negyvenezer főről húszezer főre csökkentették annak érdekében, hogy elősegítsék a társadalmi csoportok politikába való bevonását, és bővítsék a civil szerepvállalás lehetőségeit. Kvótákat vezettek be annak érdekében, hogy elősegítsék a nők és a fiatalok politikai szerepvállalását: a politikai pártok kötelesek választási listáikra legalább 30 százalékos arányban nőket és fiatalokat felvenni. A kazah törvényhozás először ismerte el a parlamenti ellenzéket a politikai élet fontos szereplőjeként. A kazah alsóházban, a Mazsiliszben képvisellel rendelkező ellenzéki pártok számára garantált az egyik állandó bizottság elnöki tisztsége és két állandó bizottság jegyzői tisztsége. Emellett jogot kaptak arra is, hogy ülésenként legalább egyszer parlamenti tárgyalást kezdeményezzenek.

A [halálbüntetés eltörlése](#) már akkor felmerült, ennek érdekében Tokajev utasította a kazah külügyminisztériumot, hogy indítson csatlakozási eljárást a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához, azonban a halálbüntetés eltörlésének törvényben rögzítése csak a 2022. márciusi reformok során került újra napirendre (2003 decembere óta moratórium áll fenn a halálbüntetésre Kazahsztánban).

Voltak szándékok az állam ([állami vállalatok](#)) versenyszférában betöltött szerepének csökkentésére is. Előirányozták az állami vállalatok számának és létszámának csökkentését, valamint a tevékenységi körök szűkítését. Mindez azonban átütő és szemmel látható eredmények nélkül valósult meg.

A *második* politikai reformcsomagot Tokajev elnök 2020. szeptember 2-án jelentette be, a nemzet helyzetéről szóló beszédében („[Kazahsztán új valóságban: itt az idő a cselekvésre](#)”). Ez a következő intézkedéseket tartalmazta:

Új Helyi Önkormányzati Fejlesztési Koncepció kidolgozása és a kapcsolódó jogszabálycsomag elfogadása, a következő irányelvek mentén: az önkormányzati és a helyi önkormányzati jogkörök fokozatos differenciálása; az önkormányzati tulajdonjog bővítése és a vidéki járások költségvetési bevételeinek növelése; a helyi költségvetések jóváhagyási folyamata feletti ellenőrzés megerősítése, beleértve az infrastrukturális és szociális kezdeményezések társadalmilag jelentős kiadásainak nyilvános felülvizsgálatát; a maszlikhatok ([önkormányzatok](#)) könyvvizsgáló bizottságainak megerősítése; az önkormányzatok véleményének fokozottabb figyelembevétele a konkrét regionális és kormányzati döntések meghozatalakor.

2021-től a vidéki falvak akimjeinek (vezetőinek) [választása](#) közvetlenül történik (az eddigi kinevezési gyakorlattal szemben). A várakozások szerint a falvak vezetőinek nép általi megválasztása növeli az állampolgárok részvételét alkotmányos jogaik gyakorlásában, és hozzájárul az önkormányzatok elismertségének és befolyásának növekedéséhez is.

Az új, [közfelügyeletről szóló törvény](#) célja a kormányzati szervek és az állami szektor nagyobb nyitottsága és elszámoltathatósága a társadalom irányában.

[Online petíciós platformot](#) hoznak létre a polgárok számára reformok kezdeményezése és javaslatétel céljából.

Az emberi jogok védelmét szolgáló új intézkedések elfogadása – ideértve a gyermekek internetes zaklatással szembeni védelmét szolgáló intézkedéseket –, valamint csatlakozás a gyermekek jogairól szóló [nemzetközi egyezményekhez](#).

A nemzeti jogszabályok módosítása a [kínzás elleni küzdelem](#) érdekében, és azok összhangba hozása a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni [egyezmény](#) rendelkezéseivel.

Végül 2021. január 15-én bejelentették a *harmadik* politikai [reformcsomagot](#) a kazah törvényhozásban, amely elsősorban választástechnikai intézkedéseket tartalmazott, pl. a politikai pártok Mazsiliszbe való bejutási küszöbének csökkentése 7 százalékról 5 százalékra vagy „a fentiek közül egyik sem” választási lehetőség bevezetése valamennyi szintű választáson. Ezenkívül fontos intézkedés, hogy a megyei akimek (vezetők) szintén választással kerülnek kinevezésre, a falusi

akimek megválasztásához hasonlóan. Külön törvényt fogadtak el az Emberi Jogi Ombudsmanról, meghatározva státuszát, jogkörét és konkretizálva tevékenységét a különböző területeken és ágazatokban, valamint megerősítették az ombudsmani hivatalt is, ideértve a regionális irodák létrehozását. A jótékonyág ösztönzésére irányuló intézkedéseket kiterjesztették, beleértve a jótékonyági rendezvényeken részt vevő vállalkozások és magánszemélyek adó- és egyéb kedvezményeit és az önkéntes projektek elismerését.

Tokajev elnök gazdasági reformtörekvései ebben az időszakban nagyrészt a Nazarbajev által meghatározott reformstratégiák folytatására és felgyorsítására irányuló erőfeszítéseként értelmezhetők. A Nazarbajev „[Kazahsztán – 2050](#)” stratégiájában meghatározott prioritások közül sok megjelenik Tokajev 2019-es, a nemzet helyzetéről szóló beszédében. Első elnöki beszédében Tokajev hangsúlyozta, hogy növelni kell az állami vagyomból származó bevételt, támogatást kell nyújtani a kisvállalkozóknak, elő kell segíteni az FDI-beáramlást számos ágazatban, fejleszteni kell az ország agráripari komplexumát, valamint természetesen fel kell hagyni a nyersanyag-alapú gazdasági mentalitással, és a diverzifikált, tudásalapú gazdaságra kell átállni. Ennek a tudásgazdaságnak a része a digitális gazdaság fejlesztése – ez a kezdeményezés [2017-ben](#) jelent meg. A Tokajev által meghatározott konkrét végrehajtási alapelveket Nazarbajev korábbi politikája alapján kezdeményezték. Például a közlekedést és az infrastruktúrát a [2014-ben létrehozott Nurly Zhol](#) program révén fejlesztik; a kis- és középvállalkozások támogatása a 2010-ben létrehozott és 2018-ban meghosszabbított [Üzleti Útiterve](#)be való integrálás révén történik; az állami vagyonnal való gazdálkodás javítása pedig a 2000-ben létrehozott Nemzeti Alapból származó beruházások felhasználásának korlátozásával valósul meg.

Mindamellett, bár Tokajev gazdasági reformelképzelései nagyrészt elődje intézkedéseit tükrözik, vannak olyan területek, ahol valóban új kezdeményezéseket jelentett be. Gazdasági szempontból Tokajev két stratégiai prioritást vezetett be, amellyel Nazarbajev még nem foglalkozott: az adórendszer modernizálását a nemzeti jövedelem igazságos elosztása érdekében, valamint az állami tulajdonú vállalatok kazah gazdaságban betöltött szerepének csökkentését. Tokajev egyértelmű lépéseket tett Kazahsztán mezőgazdaságának és élelmiszeriparának fejlesztéséért is: az öntözött földterületek mennyiségének jelentős bővítése, 2030-ig a mezőgazdasági termelés négy és félszeresére növelése; a mezőgazdasági földterület külföldi jogalanyok számára történő értékesítésének tilalma; a megműveletlen föld kisajátítása.

A Covid-19-világjárvány nem térítette el Tokajev elnök figyelmét a hosszú távú reformjairól, annak ellenére, hogy több milliárd dollárt költöttek jövedelemtámogatásra és más válságellenes csomagokra. Ez részben annak a véletlen egybeesésnek köszönhető, hogy a világjárvány egyszerre robbant be a 2018-ban meghirdetett és 2020. január 1-jén életbe léptetett [kötelező egészségbiztosítási program](#) elindításával, amely a szociális hálót erősítette.

Az egészségügyi vészhelyzet súlyosan érintette a kazah gazdaságot, amely 2020-ban enyhén visszaesett, és növekedése továbbra is az olajárak függvénye. A Nemzeti Alapban felhalmozott tartalékok elegendőek voltak a válságellenes

intézkedések finanszírozására, de az alacsonyabb növekedési szint, a magas infláció, a növekvő szegénység és a növekvő – még ha rejtett is – munkanélküliség megterhelte Kazahsztán nemzeti tartalékait.

A nemzetközi szervezetek folyamatosan kérték a kazah kormányt, hogy végre kezdje meg a szükséges strukturális reformok végrehajtását az olyan problémák megoldására, mint a gyenge hazai verseny (amelynek eredményeként úgynevezett zombicégek alakulnak ki), az állam továbbra is magas fokú szerepvállalása a gazdaságban, alacsony munkatermelékenység, valamint rendkívül alacsony kutatási és innovációs kiadások. Annak ellenére, hogy a kormány fokozta erőfeszítéseit a vesztegetés és a korrupció elleni küzdelem népszerűsítésére, és a hírek szerint erőteljesen felszámolta a járványhoz kapcsolódó gazdasági bűncselekményeket, a politikai szinteken tapasztalható korrupció továbbra is jelentős kihívást jelentett.

Tokajev 2021-es beszédében a gazdaságpolitika területén a legnagyobb figyelmet kapott két téma az agráripari komplexum fejlesztése és a gazdaság digitalizálása voltak. E területek mindegyikén jelentős kihívásokat azonosított, amelyek befolyásolják a reform előrehaladását, ezért konkrét erőfeszítéseket jelentett be ezek enyhítésére.

A bemutatott időszak reformjait értékelve megállapítható, hogy az ország kezdett olyan ritmust felvenni, amely mellett a kezdeményezések és a folyamatok visszavonhatatlannak tűntek, elsősorban azért, mert az ország lakosságának változással kapcsolatos elvárásai nagyon nyilvánvalóak voltak.

A Tokajev által 2019-től kezdeményezett, illetve folytatott kazahsztáni reformok geopolitikai kontextusa mindazonáltal komoly kihívásként jelent meg. Kazahsztán jelentős dinamizmusról tett tanúbizonyságot, amikor kezdeményezte nemzeti rendszereinek reformját. Ez a dinamizmus és a reform iránti elszántság éles ellentétben áll a környező hatalmak – Oroszország, Kína vagy Törökország – hozzáállásával, amelyek az ellenkező irányba mutattak. A kazah vezetők arra a felvilágosult következtetésre jutottak, hogy a hosszú távú stabilitás és fejlődés megköveteli a politikai és gazdasági rendszerek fokozatos megújítását. Nyilvánvaló volt tehát, hogy a járvány utáni világban Tokajev szívesen folytatja reformjait. Azonban közbeszóltak 2022. januárjában a nép türelmetlenségét és frusztráltságát demonstráló tüntetések.

A MÁRCIUS 16-I REFORMOK

Kazahsztán társadalmi viszonyainak megszilárdítása érdekében Tokajev elnök a nemzethez intézett történelmi beszédében jelentős politikai reformokat jelentett be március 16-án. Az „Új Kazahsztán: a megújulás és a modernizáció útja” című beszédében Kasszim-Zsomart Tokajev elnök számos előremutató politikai reformot és kezdeményezést vázolt fel, beleértve mintegy harminc alkotmánymódosítási javaslatot. Hangsúlyozva, hogy a nemzetnek radikális reformokra van

szüksége a stagnálás elkerülése érdekében, az elnök bemutatta az ország politikai rendszerének átfogó korszerűsítésének programját. Beszédében kiemelte a tragikus januári eseményeket követő reformjavaslatok fontosságát, és bejelentette, hogy „egy elnökközpontú államformáról egy erős parlamenttel rendelkező elnöki köztársaságra tér át az ország”, kijelentve, hogy „egy ilyen rendszer optimális egyensúlyt biztosít a politikai intézmények számára, és hozzájárul az ország fenntartható fejlődéséhez.” Tokajev olyan jogszabályt javasolt, amely arra kötelezi az elnököt, hogy hivatali idejére felfüggeszse párttagságát, azt várva, hogy „ez a szabály elősegíti a politikai versenyt, és egyenlő feltételeket biztosít minden párt fejlődéséhez”. Ugyanígy törvény tiltja majd az akimeknek (kormányzók és polgármesterek) és helyetteseiknek a párttiszségek betöltését. Ugyanakkor erősödik a kormányzók függetlensége, az elnöknek nem lesz joga leváltani az akimeket (megyei és települési vezetők). A várakozások szerint az ilyen döntések erősítik a többpártrendszert. Figyelemre méltó javaslatot tett arra vonatkozóan is, hogy törvényi szinten tiltsák el az elnök közeli hozzátartozóit a közszférában és az államhoz kapcsolódó cégekben való legfelső szintű közalkalmazotti és vezetői szerepvállalástól.

Több reformjavaslat kifejezetten az ország parlamenti rendszerének átalakítására irányul. Ennek érdekében Tokajev elnök a teljesen arányos választási rendszerről a vegyes, arányos és többségi rendszerre való átállást javasolta. A javaslat szerint a következő kampányban a Mazsilisz (a kazah alsóház) képviselőinek 30 százalékát személyesen választják meg, nem pártháttérrel indulva. Úgy vélik, hogy ez fokozná a polgárok részvételét, és elsősegítené közvetlen kapcsolatukat a képviselőkkel, míg a pártok 70 százalékos arányának megőrzése elősegíti a pártok erős intézményi szereplőként való fejlődését az ország politikai rendszerében. Emellett a 49 tagú felsőházban, a Szenátusban az elnöki kinevezések kvótája tizenötörről tíz főre csökken, és kinevezésük alapja is módosul annak érdekében, hogy jobban megjelenjenek a parlamentben alulreprézantált társadalmi csoportok. Tokajev elnök azt is kijelentette, hogy a Szenátusnak csak a Mazsilisz által már elfogadott törvények jóváhagyása vagy elutasítása lehet a joga. Következésképpen csak az alsóház lesz felruházva a törvények meghozatalának jogával. Erősödik az alsóház ellenőrző funkciója az állami költségvetés végrehajtása kapcsán. Az Országos Költségvetés Végrehajtását Ellenőrző Számviteli Bizottság helyett létrejön a Legfelsőbb Számviteli Kamara.

A politikai pluralitást és versenyt elősegítő korábbi reformok folytatásaként az elnök bejelentette, hogy a politikai pártok nyilvántartásba vételére vonatkozó eljárások jelentősen leegyszerűsödnek. A javaslat lényege, hogy a regisztrációs küszöb a korábbi negyedére csökkenjen, húszezerről ötezer főre (2021-ig negyvenezer volt, így ez Tokajev hivatali ideje alatt a küszöb nyolcadára csökkentését jelenti). Hasonló csökkentés vonatkozik a politikai pártok regionális képviselőségét érintő követelményekre is. Az elnök javasolta továbbá a helyi önkormányzat erősítését a helyi gyűlések (maszlikhatok) szerepének erősítésével, valamint Kazahsztán csatlakozását az Európai Önkormányzati Chartához.

Javaslat született arról is, hogy a köztársasági elnök legalább két jelöltet állítson a régiók és az országos jelentőségű városok akim (vezető) posztjaira a maszlikhatokba, a helyi képviselőtestületekbe, ami egyfajta „közvetett választás” lesz, az eredmények alapján nevezik majd ki az akimeket. Az alkotmány előírásainak szigorú betartásának fokozása érdekében Tokajev elnök az Alkotmánybíróság újbóli felállítását javasolta. Ez felváltaná az Alkotmánytanácsot, de szélesebb hatáskörrel rendelkezne, lehetővé téve a polgárok számára, hogy közvetlenül az Alkotmánybírósághoz forduljanak panaszaikkal.

A további reformok közé tartozik a halálbüntetés tilalmának alkotmányban rögzítése, az emberi jogi biztos szerepének megerősítése a hatásköréről szóló alkotmányos törvény elfogadásával. Ezeket a reformokat és kezdeményezéseket összefoglalva Tokajev elnök kijelentette, hogy „a túlzott elnöki hatalmak elutasítása fontos tényező lesz, amely biztosítja a politikai modernizáció visszafordíthatatlanságát az országban”. Hozzátette: „a javasolt kezdeményezések alapjaiban változtatják meg a játékszabályokat, és szilárd alapot képeznek társadalmunk további demokratizálódásához.”

Az igazságügyi reformok közül kiemelendő a nők és gyermekek elleni erőszakkért kiszabott büntetés szigorításának terve, valamint az esküdtszéki eljárásban tárgyalt ügyek kategóriáinak bővítése.

A beszéd a januári kazahsztáni események tragikus következményeire és annak vizsgálatára is kitért. Az elnök elismerte, hogy azok, akik puccsot próbáltak végrehajtani, ismert személyek és magas rangú tisztségviselők voltak, akik feltehetően hazaárulást követtek el. Megakadályozták a rendfenntartó szerveket abban, hogy a jogszabályoknak megfelelően járjanak el, és hamis információkkal látták el az ország legfelsőbb vezetését a valós helyszíni állapotokról. Szerinte azért tették ezt, mert Kazahsztán az elmúlt években megkezdte az ország radikális átalakulásának és modernizációjának folyamatát, és ez bizonyos, eddig privilegizált érdekköröknek nem tetszik. Az államfő ígéretet tett arra, hogy az eseményekért felelős személyeket bíróság elé állítják, függetlenül a társadalomban betöltött pozíciójuktól. Az államfő hangsúlyozta: a „tragikus január” fontos tanulsága, hogy az állam legmagasabb tisztségviselőjének kezében lévő hatalomkoncentráció indokolatlanul növeli a pénzügyi oligarchacsoportok és a hozzájuk közel álló személyek befolyását.

A kormány elismerte, hogy egyes rendvédelmi tiszték kínzásnak tekinthető gyakorlatokat folytattak a fogva tartott állampolgárokkal szemben. Amint megjelentek az első ilyen esetek, Tokajev, aki korábban a kínzást középkori és barbár gyakorlatnak nevezte, azonnali kivizsgálásra utasította a hatóságokat.

A javaslatok között szerepel az ország közigazgatási felosztásának módosítása három új régió (oblaszt) létrehozásával, nevezetesen Abai (Semei központtal, amely ma Kelet-Kazahsztán megye része), Ulitauban (Zhezkazgan központtal, ma Karaganda megye része) és Zhetysu (Taldyqorghán központtal, amely ma Almati megye része, utóbbi pedig Qapshagay városát kapja központként). Továbbá támogatásáról biztosította Qapshagay átnevezését a néhai Dinmukammed Kunajev után, az egykori szovjet Kazahsztán köztisztjeletben álló, hosszú időn át hivatalban lévő vezetőjéről, aki sokat tett a köztársaságért.

További fontos reformtervként említendő meg az állami szervezetek és aktivisták szélesebb körű bevonása a reformok előkészítésébe és végrehajtásába, valamint a médiáról szóló törvény felülvizsgálata: a médiának lehetőséget kell biztosítani arra, hogy versenyképesebb és függetlenebb legyen. Ezen kívül elfogadták a közszféra további bürokráciacsökkentéséről szóló rendeletet, és új strukturális reformcsomagot dolgoznak a gazdaságban és a közigazgatásban, figyelembe véve a politikai modernizációs stratégiát.

Tokajev kijelentette, hogy az ország nem tér le a tervezett útról, és az élet minden területén felgyorsítja a rendszerszintű átalakulásokat. Hangsúlyozta, hogy Kazahsztánnak kardinális reformokra van szüksége, különben stagnálás és gazdasági recesszió következhet be.

Beszéde végén Tokajev elnök kijelentette, hogy a javasolt kezdeményezések „jelentősen megváltoztatják az ország politikai berendezkedését”, hozzátéve, hogy a ma bejelentett kezdeményezések végrehajtásához mintegy harminc alkotmánymódosításra és több mint húsz törvény elfogadására lesz szükség a megvalósítása előtt. Kijelentette, hogy az Új Kazahsztán alapelve a különböző nézeteken alapuló, de egységes nemzet.

ÉRTÉKELÉS

Az elnöki beszéd mindenképpen válasznak tekinthető a társadalmi igényekre. A bejelentett intézkedések, bár teljeskörűnek és radikálisnak nem mondhatók, mindenképpen fontos lépések a demokratizálódás elmélyítésének irányában. Ezt tükrözi az elnöki hatalmi rendszer átalakítása, a választási rendszer változásai, valamint a politikai pártok létrehozásának könnyítése. Ez utóbbi esetben nyilvánvalóan szükséges lesz a civil társadalom bátorsága, azaz, hogy az utóbbi harminc év gyakorlatával szemben valóban be merjenek kapcsolódni a kazah belpolitikába. A parlament átalakításával az alsóház (Mazsilisz) erősödik, míg az elnökhöz lojálisnak tartott felsőház (Szenátus) gyengül. Tokajev elnök felismerte, hogy a túlzottan centralizált elnöki hatalmi struktúra elvágja a vezetőket a társadalom irányából érkező impulzusoktól, emellett rendkívül nehézkes a fenntartása, és időigényes a döntéshozatal (ennek jeleit és következményeit tapasztalhatuk meg január első napjaiban).

Tekintettel a korábbi reformkísérleteknek a rendszer diarchikus jellegéből fakadó szinte törvényszerű elsikkadására, a most bejelentett átalakítási törekvések sikeres véghezviteléhez szükség lesz Tokajev elnök határozottságára és kitartására, valamint az elképzelések folyamatos aktualizálására. A Nazarbajev visszavonulása óta eltelt időszakban bejelentett, demokratizálódást célzó tokajevi reformok ugyan nagyon előremutatóak voltak, különösen a többi közép-ázsiai országgal összehasonlítva, megvalósításuk elhúzódott vagy megakadt, ami a januári tiltakozások egyik fontos kiváltó oka volt.

A 2022-es reformok bejelentésének retorikája gyakran él a modernizáció szóval mint céllal és keretrendszerrel, azonban a kilátásba helyezett intézkedések esetében a megjelölt célhoz való illeszkedés csak korlátozottan igaz. Kétségtelen, hogy a bejelentett intézkedések közül több is hozzájárul a társadalmi modernizációhoz, azonban a gazdaság esetében ez korlátozottan igaz, hiszen a külföldi befektetéseket vonzó attraktív beruházási és piaci környezet, valamint a kisvállalkozások működésének eddig is fennálló ösztönzése mellett a már korábban beígért stratégiai dokumentumokat nem aktualizálták, és a stratégiai célokat sem bontották le intézkedési szintek szerint, alkalmazkodva az új reformokhoz. Így a közeljövőben minden bizonnyal újabb bejelentések várhatók, már csak amiatt is, mert az eddigieket több társadalmi és üzleti csoport sem tartja kellően és szükségszerűen radikálisnak.

Az időpontból fakadóan a beszéd nem kerülhette el, hogy az orosz–ukrán háború következményeivel is foglalkozzon, mivel mind politikailag, mind gazdaságilag az egyértelműen kihat Kazahsztánra is. A gazdasági következmény egyértelmű jele például a tenge gyengülése. „De semmi ok a pánikra. Hazánk rendelkezik minden szükséges tartalékkal és eszközzel egy nagyszabású válság leküzdéséhez” – Tokajev emlékeztette hallgatóit, hogy a tenge stabilizálására tett erőfeszítések részeként megtiltotta a tízezer dollárnál nagyobb értékű nyugati valuták, valamint az arany és ezüst kivitelét. Az élelmiszerbiztonsággal és élelmiszerellátással kapcsolatban Tokajev azt mondta, utasította a kormányt, hogy biztosítsa a mezőgazdasági szektor kellő időben történő támogatását annak érdekében, hogy a gazdálkodók megfizethető áron szerezhessék be a vetőmagot, a műtrágyát, a mezőgazdasági berendezéseket és az üzemanyagot.

Az orosz–ukrán háború egyébként is különös jelentőséggel bír a reformok sikere szempontjából. Jelen helyzet szerint Kazahsztán semleges kíván maradni, és semmiképpen sem szeretne – Belaruszhoz hasonlóan – orosz szövetségi státuszba kerülni, azaz nem akar az oroszok által felhúzott [új vasfüggöny rossz oldalán](#) állni. Ugyanakkor Tokajev külügyminiszter-helyettese jelezte, szívesen fogadják az [Oroszországból menekülő tőkét és vállalatokat](#). Amennyiben ez valóban realizálódna, komoly stimulust adna a kazah gazdaság diverzifikálásához, és még inkább stabilizálná a hagyományosan jó kazah befektetési környezetet.